

Предложена методика ознакомления студентов со структурой и содержанием программы по физике.

Ключевые слова: базовое физическое образование, программа по физике для общеобразовательных учебных заведений.

Blagodarenko L.Y.

TRAINING OF TEACHERS TO USING PHYSICS FOR EDUCATIONAL INSTITUTIONS

The article deals with methodological aspects of the training of teachers to use the program in physics for secondary schools. The method of familiarizing students with the structure and content of physics.

Key words: Basic Physical education program in physics for secondary schools.

УДК 378.937+378.126+378.144+370.153

Боднар С.В.

ФОРМУВАННЯ ДИСКУРСИВНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ ЯК СКЛАДОВОЇ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ МАЙБУТНІХ ВИКЛАДАЧІВ ІНОЗЕМНИХ МОВ

У статті вивчається проблема формування дискурсивної компетенції як складової комунікативної компетенції майбутніх викладачів іноземних мов. Запропоновано прийоми роботи, які сприяють формуванню у студентів старших курсів дискурсивної компетенції.

Ключові слова: дискурс, дискурсивна компетенція, види дискурсу, педагогічний дискурс, дидактичний дискурс.

На сучасному етапі реформування мовної освіти в Україні на перше місце висувається питання щодо обґрунтування комунікативного аспекту навчання мови. При цьому вчені зосереджують увагу на необхідності організації роботи, спрямованої на формування комунікативної компетенції. Однією з найважливіших складових комунікативної компетенції є дискурсивна компетенція, теоретичним підґрунтям якої виступає сучасна теорія дискурсу (Н.Д.Арутюнова, В.І. Карасик, А.О. Кібрік, В.В. Красних, О.С. Кубрякова, М.Л. Макаров, І.Б. Руберт, К.Ф. Сєдов, О.О. Селіванова, В.Н.Телія, Ван Дейк).

Дискурс розуміється як зв'язний текст у сукупності з екстралінгвістичними – прагматичними, соціокультурними і іншими факторами; текст, узятий у подієвому аспекті; мовлення, розглянуте як цілеспрямована соціальна дія, як компонент, що бере участь у взаємодії людей і механізмів їхньої свідомості (когнітивних процесів) [Арутюнова]. Більш просте визначення поняття “дискурс” запропонував Луї Тримбл: “Дискурс означає збори зв'язних мовних одиниць, наприклад, речень і абзаців, – разом утворюючих когерентний зв'язний текст” [6]. Термін “дискурс” обумовлений ситуацією, а, відтак, він завжди комунікативний. Але дискурс – це повністю програмоване і неспонтанне мовлення, що виступає головною різницею між комунікативним актом і просто актом спілкування.

У методиці навчання іноземних мов поняття “дискурс” і “дискурсивна компетенція” з'явилися не так давно і не мають однозначного тлумачення. Різні вчені пропонують власний підхід до розуміння феномена “дискурсивна компетенція”. Так, з точки зору зарубіжних методистів, зокрема Ван Дейка, “дискурсивна компетенція” визначається як здатність користувача/студента пов'язувати речення логічно, з тим щоб продукувати зв'язні відрізки мовлення. Вона включає знання та вміння контролювати логічне складання речень з точки зору: 1) теми/реми; 2) відомого/нового; 3) “природної” зв'язності; 4) причини/наслідку (інверсії); 5) здатності будувати і керувати мовленням у плані: тематичної організації; зв'язності та злитості; логічної організації; стилю та реєстру; риторичної ефективності; 6) “кооперативного принципу” [2]. П.Грайс зауважував, що необхідно висловлюватись відповідно вимогам, рівню спілкування, прийнятій меті або напрямку бесіди/розмови, в якій

береться участь, дотримуючись таких принципів: 1) якість (висловлювання повинно бути правильним); 2) кількість (висловлювання має бути інформативним настільки, наскільки це необхідно); 3) доречність (не говорити того, що є недоречним); 4) стиль (будьте стислими й логічними, уникайте неясності та двозначності); 5) побудова тексту – знання правил побудови мови [1].

Російські методисти (Т.Дрідзе, Ю.Караулов, С.Суворова, Н.Слухіна, О.Кучеренко) наголошують, що дискурсивна компетенція – це, передусім, знання різних типів дискурсів та правил їх побудови, а також уміння їх створювати та розуміти, ураховуючи різноманітні ситуації спілкування. Дискурс – це складне явище, яке на відміну від тексту є зразком реалізації певних комунікативних намірів у контексті конкретної комунікативної ситуації та стосовно певного партнера, представника іншої культури, вираженої доречними в цій ситуації мовними та позамовними засобами. При цьому адекватність мовленнєвої поведінки комунікантів визначається успішністю мовленнєвої взаємодії, тобто досягненням комунікативної мети, а також відповідністю правилам вербальної та невербальної поведінки, характерними для певної лінгвокультурної спільноти. Тому феномен “дискурсивна компетенція” є також досить широким поняттям, яке, окрім суто лінгвістичних умінь та навичок передбачає володіння соціокультурним регістром, який можна визначити як сукупність типових або специфічних мовленнєвих формул, комунікативних моделей або структур, апробованих соціально, і таких, що концентрують у собі мовленнєвий досвід учасників комунікації.

М. Колкова під дискурсивною компетенцією розуміє здатність сприймати й створювати тексти різних жанрів залежно від комунікативних намірів людини у рамках певної ситуації спілкування та ураховуючи правила вербальної та невербальної поведінки [3].

О. Соловова зазначає, що для дискурсивної компетенції важливими є такі питання, як-от: визначення теми, напрямку виступу, логічних прийомів розповіді, шляхів зв'язку мовлення за допомогою слів, словосполучень, речень, повторів, що виражають суб'єктивне відношення, мовні засоби створення емоційної забарвленості та суб'єктивну оцінку мовлення [4]. Також дискурсивна компетенція означає здатність учня використовувати певні стратегії для конструювання та інтерпретації тексту, але тексту не в лінгвістичному, а в практичному значенні.

Необхідно підкреслити, що західний погляд на дискурсивну компетенцію найефективніше спрацьовує, коли йдеться про володіння писемною формою мовлення, яка, безсумнівно, має бути логічно, ієрархічно та послідовно структурована, але, якщо мова йде про усний варіант мовлення, то можна зазначити, що виникають певні труднощі, адже вимогам зв'язності, тематичності, контекстуальності, послідовності і логічності у значній мірі відповідає монологічне мовлення, а охарактеризувати за цими критеріями діалогічне мовлення складно.

У нашій роботі ми акцентуємо увагу на усній формі дискурсивної компетенції, в яку входять обидва різновиди: монологічне і діалогічне мовлення, і розглядаємо її як здатність студента обирати необхідний тип дискурсу залежно від обставин мовлення, кількості учасників спілкування, своїх цілей та намірів, здатність розуміти різні типи дискурсів, адекватно представляти свою мовну особистість у межах обраного дискурсу, будувати свої цілісні, зв'язні й логічні комунікативні висловлювання монологічного чи діалогічного характеру, поєднувати ці висловлення у зв'язні тексти, а також здійснювати вибір лінгвістичних засобів залежно від типу дискурсу та виду повідомлення. Крім того, в усному дискурсі чимале місце посідають невербальні засоби комунікації. І для успішного професійно-орієнтованого акту комунікації студент повинен правильно користуватися не тільки вербальними, а й невербальними засобами комунікації, вміло поєднуючи їх залежно від типу дискурсу. Дискурс стає тією мовленнєвою структурою, яка генерує у собі вказані вище компоненти.

Розглядаючи професійно-орієнтований акт комунікації, необхідно зазначити, що існує поняття спеціальний дискурс, який означає мовленнєві варіанти розгортання тексту-дискурсу, що співвідносяться з певною спеціальністю. Ці мовленнєві варіанти потенційно і реально (не зафіксовані на матеріальних носіях) і мають відкритий характер (потенціал до подальшого конструювання і реконструювання). Наприклад, для майбутніх учителів іноземних мов необхідно володіти таким спеціальним дискурсом, як педагогічний. У його межах можна виокремити такі підвиди: дидактичний, академічний, публіцистичний, соціалізуючий. Перші два є найбільш актуальними для вищезначеної спеціальності. Крім того, дидактичний дискурс можна розподілити на: саме дидактичний та лінгводидактичний. Дидактичний дискурс більше орієнтовано на стратегії навчання: що повинен застосовувати викладач, щоб досягти оптимального результату, а лінгводидактичний дискурс більше пов'язано з практичним мовним матеріалом. Лінгводидактичний дискурс – це творчий процес творення мовленнєвої діяльності і одностайно це продукт цієї діяльності, який має певну комунікативну мету. Складовими лінгводидактичного дискурсу є мовлення, яке обумовлене соціально-особистісним контекстом взаємодії, та система вербальних і невербальних засобів комунікації.

Наведемо основні засади, на яких рекомендується базувати формування усної дискурсивної компетенції студентів факультетів іноземних мов. Дискурсивна компетенція реалізується у виконанні різних видів мовленнєвої діяльності, а саме: сприйманні, усвідомленні, відтворенні. Набуття навичок творення/сприймання дискурсу передбачає такі етапи:

1) відбір типів дискурсів, тобто залежно від етапу навчання доцільно виокремити певний тип дискурсу, якому навчати. Ознайомлення з певним типом дискурсу та його структурою має базуватися не тільки на поясненні викладача, а й на аудіовізуальному уявленні, за допомогою якого презентується комунікативна ситуація, комуніканти – представники іншої культури, які демонструють мовленнєву та немовленнєву поведінку, характерну для їхньої країни;

2) оволодіння навичками творення або сприйняття дискурсу, яке передбачає три етапи:

а) ознайомлення: на цьому етапі проходить вступна бесіда викладача з посиланням на комунікативну мету спілкування, представлення дискурсу, його особливостей, його типів, пояснення різниці між поняттями “дискурс”, “текст”, “мовлення”, здійснення контролю розуміння студентами цих понять, аналіз певних комунікативних ситуацій, у яких створюється реальний дискурс, уточнення комунікативного наміру; поетапне планування своїх комунікативних дій при створенні усного дискурсу на іноземній мові;

б) тренування, тобто безпосереднє сприйняття, продукція та аналіз декількох дискурсів одного типу; орієнтування у різних типах дискурсу; імовірнісне передбачення розвитку комунікативної ситуації, прогнозування результатів мовленнєвої діяльності, активізація можливих варіантів розгортання комунікативної взаємодії, добір та закріплення мовних засобів, характерних для певного типу дискурсу: використання правильних граматичних формул, стилістично виправданих лексичних засобів, відповідних стилістичних прийомів, адекватного застосування всіх цих засобів при породженні дискурсів; відтворення міні-дискурсів із самостійним вибором ефективних стратегій для розв'язання комунікативних завдань, тобто наголошується на активності студентів. На цьому етапі нами рекомендується використовувати дискурсні маркери, за допомогою яких адресант (мовець) взаємодіє з адресатом (своїм співбесідником). Маркери (опорні одиниці дискурсу) допомагають студентам створювати монологічний чи діалогічний тип дискурсу у такому напрямку: від задуму – до цілісної одиниці – тексту-дискурсу, а потім і до дискурсу більш творчого характеру. На цьому етапі у студентів можуть виникати проблеми при ініціюванні/завершенні мовлення, підтриманні розмови, вираженні почуттів і ставлення, керуванні взаємодією, з'ясуванні ситуації і намірів тощо.

в) практика: кероване спілкування (творення/розуміння дискурсів) за допомогою мовленнєвих опор; вільне спілкування (творення/розуміння акту спілкування з самостійним використанням вивчених типів дискурсів на основі проблемної ситуації англomовного культурного середовища) з урахуванням відповідних правил вербальної та невербальної поведінки, характерних для англomовного середовища; дискурсивна інтеракція з іншими учасниками спілкування. На цьому етапі характерна активізація лінгвістичних та загальнокультурних знань студентів.

Необхідно зауважити, що для менш підготовлених студентів протягом усього періоду навчання рекомендується проводити більш детальні пояснення і давати рекомендації щодо виконання завдань, студентів необхідно частіше контролювати, надавати їм допомогу, заохочувати, створюючи і підтримуючи доброзичливу атмосферу при опитуванні і контролі, дозволяти їм користуватися будь-якими самостійно підготовленими допоміжними матеріалами у вигляді планів-схем відповідей, коротких конспектів, ключових слів, змістовних слів тощо. Тобто необхідно створювати сприятливі дидактичні умови, використовувати особистісну індивідуалізацію, що припускає врахування контексту діяльності студента, його життєвого досвіду, його світогляду, емоційно-почуттєвої сфери й статусу особистості в колективі.

Відтак, можна констатувати, що дискурс – це не тільки продукт мовленнєвої діяльності, а також і процес її творення, який визначається комунікативним контекстом та умовами спілкування. Для реалізації дискурсивної компетенції необхідно володіти набором типів дискурсів, обирати саме той тип дискурсу, який відповідає комунікативній меті, а також створювати реальний дискурс відповідно до сфери і ситуації спілкування з урахуванням статусу мовного партнера та правил вербальної та невербальної поведінки. Студенти старших курсів уже не повинні заучувати тексти як зразки мовної реалізації певного смислу/теми, натомість, їх слід навчати сприймати та створювати свої дискурси, беручи до уваги комунікативну мету та ситуацію спілкування. Мовленнєві уміння, необхідні для виконання цих дій, досить складні, тому їх формування потребує цілеспрямованого безперервного, систематичного навчання, під керівництвом викладача.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Арутюнова Н.Д. Лінгвістичний словник. – М.: Сов. енциклопедія, 1990. – 412 с.
2. Грайс Г. П. Новое в зарубежной лингвистике. – М., 1985. – Вып. №16. – С.8 – 15.
3. Дейк Т. Ван. Язык. Познание. Коммуникация. – М.: Прогресс, 1989. – 310 с.
4. Методика обучения иностранным языкам в средней школе: [отв. ред. М.К.Колкова]. – СПб.: КАРО, 2005. – 224 с.
5. Соловова Е.Н. Методика обучения иностранным языкам. Базовый курс лекций. – М.: Просвещение, 2002. – 239 с.
6. Trimble Louis. English for Science and Technology. A Discourse Approach. – NY: Cambridge University Press, 1992. – 180 p.

Боднар С.В.

ФОРМИРОВАНИЕ ДИСКУРСИВНОЙ КОМПЕТЕНЦИИ КАК СОСТАВЛЯЮЩЕЙ КОММУНИКАТИВНОЙ КОМПЕТЕНЦИИ БУДУЩИХ ПРЕПОДАВАТЕЛЕЙ ИНОСТРАННЫХ ЯЗЫКОВ

В статье рассматривается проблема формирования дискурсивной компетенции как составляющей коммуникативной компетенции будущих преподавателей иностранных языков. Предлагаются приемы работы, которые способствуют формированию у студентов старших курсов дискурсивной компетенции.

Ключевые слова: дискурс, дискурсивная компетенция, виды дискурса, педагогический дискурс, дидактический дискурс.

THE DISCOURSE COMPETENCE DEVELOPMENT AS A COMMUNICATIVE COMPETENCE COMPONENT OF FUTURE FOREIGN LANGUAGES TEACHERS

The article is devoted to the problem of discourse competence development of students of the language departments. Some theoretical items on the problem of “discourse” and “discourse competence” are reflected in the work. The recommendations of discourse competence development of the senior students of the language departments are offered.

Key words: discourse, discourse competence, types of discourse, pedagogical discourse, didactic discourse.

УДК 371.3

Борисенко Н.М., Кутецький Д.М.

**МОЖЛИВОСТІ ІНФОРМАЦІЙНОГО ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА
В ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ ЕКОЦЕНТРИЧНОГО СВІТОГЛЯДУ
МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ**

У статті проаналізовано можливості інформаційного освітнього середовища в професійній підготовці майбутнього вчителя початкової школи. Запропонована архітектура нового тестового комплексу, який має підтримувати роботу з тестовими матеріалами в інтерактивному режимі, демонструвати динамічні процеси розвитку екологічного світогляду студентів.

Ключові слова: інформаційне освітнє середовище, педагогічна діагностика, тестова система, екоцентричний світогляд.

Постановка проблеми. На думку багатьох учених, сучасна екологічна криза є наслідком дії певного типу світогляду людства, невизначеності місця людини в системі “людина-природа”. Гуманістичний підхід у формуванні відношень у цій системі підкріплюється сьогодні новою екологічною парадигмою – від антропоцентризму до екоцентризму – що передбачає зміну світоглядних пріоритетів найбільш перспективного прошарку суспільства – студентської молоді [3: 40]. Переосмислення пріоритетів освіти у цьому напрямі було задекларовано резолюцією 57/254 Генеральної Асамблеї ООН від 20.12.2002 р. “Десятиліття освіти в інтересах сталого розвитку” та ключовою доповіддю “Не існує меж навчанню” (Волап, 1980) [1: 4]. У визнанні важливості стратегії сталого розвитку особливого значення набуває підвищення ефективності екологічної освіти майбутніх фахівців у галузі екологічної освіти, зміна акцентів їх світоглядних орієнтацій. Відбуваються активні зміни і у сфері освітніх інформаційних технологій, які, на думку вчених, є початковим імпульсом змін у ідеології людства. Так, О. Співаковський впевнений у тому, що процес інформатизації освіти здатний “...суттєво вплинути на менталітет людей, які прийдуть у світ, на методи вирішення завдань, що зустрічаються в навколишньому середовищі, на технології прийняття рішень, і в кінцевому результаті – на способи життя людства” [4: 24]. На часі перегляд та внесення суттєвих змін до практики екологічного навчання та виховання.

У науковій літературі дослідженням формування світогляду майбутніх учителів присвячена ціла низка досліджень, а саме:

- особливості формування світоглядних орієнтацій сучасної молоді було предметом дослідження Є. Дурманенка, Л. Кривеги, О. Плахотник;
- суб’єкт-суб’єктний підхід тлумачення ставлення людини до світу розроблявся в працях Р. Арцишевського, В. Кременя, В. Табачковського, В. Шинкарука та ін.;
- особливості формування світогляду українських громадян, в якому важливе місце посідають світоглядні уявлення, переконання та ідеали, знайшли відображення у